

AZƏRBAYCANDA GÖMRÜK REJİMLƏRİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

NURAY ORUCOVA

Bakı Dövlət Universiteti, magistr

E-mail: nurayorujova691@gmail.com

Giriş

Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələrində gömrük rejimlərinin təkmilləşdirilməsi üçün dünyanın qabaqcıl ölkələrinin gömrük təşkilatları ilə təcrübə mübadiləsinin aparılması, ikitərəfli əlaqələrin qurulması, beynəlxalq təşkilatlarla sıx əməkdaşlıq şəraitində işləmək nəzərdə tutulub. Gömrük rejimi dövlətin xarici iqtisadi və ticarət əlaqələrinin inkişafında dövlət təsirinin reallaşdırıldığı gömrük tənzimlənməsi vasitələrinə istənilən formada yardım edən spesifik tədbirlər sistemi və üsullarının məcmusudur. Belə demək olar ki, gömrük rejimi gömrük fəaliyyətinin məqsədlərinə görə gömrük sərhədindən keçirilən məhsul və nəqliyyat vasitələrinin statusunu müəyyən edən qaydalar toplusudur. Bütün növ əmtəələr və avtonəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi prosesi bəyan edilən gömrük rejiminin tələblərinə uyğun formada həyata keçirilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericiliyi qanunla müəyyən edilmiş bütün şəxslərə Azərbaycan Respublikasının ərazisinə eyni əsaslarla gətirmək və buradan müvafiq qaydada aparmaq hüququnu təqdim edir. Azərbaycan Respublikasının dövlət təhlükəsizliyinin, milli mənəvi dəyərlərin, vətəndaşların tibbi baxımdan sağlamlığının və həyat keyfiyyətinin qorunmasının, ictimai asayiş qaydalarına riayət edilməsinin, flora və faunanın, o cümlədən ətraf mühitin mühafizəsi baxımından müəyyən qabaqlayıcı tədbirlər görülə bilər. Qadağanedici tədbirlərə eləcə də Azərbaycan xalqının tarixi abidə və bədii sənət sərəvətlərinin, vətəndaşların mülkiyyətlə və intellektual əməklə bağlı hüquqlarının, yerli istehlakçıların maraqlarının müdafiəsi ilə əlaqədar milli və beynəlxalq qanunvericiliyin müəyyən etdiyi çərçivə əsasında müxtəlif əmtəələrin və nəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikasına daxil edilməsinə məhdudiyətlər tətbiq edilə bilər. Gömrük orqanlarının fəaliyyəti ölkə iqtisadiyyatının ümumi iqtisadi artımına birbaşa təsir edən amillərdəndir. Bu baxımdan, gömrük orqanları tərəfindən həyata keçirilən əməliyyatların aparılması qaydalarına qanunvericilik çərçivəsində ciddi şəkildə əməl edilməlidir. Gömrük rejimlərinin təkmilləşdirilməsi iqtisadi

münasibətlərin tənzimlənməsi və ticarət – iqtisadi əməliyyatların səmərəli təşkili baxımından çox vacibdir. Gömrük rejimləri Azərbaycanda mövcud olan gömrük qanunvericiliyinin əsas kateqoriyalarından biri kimi qəbul edilir.

Əsas hissə

Azərbaycanda gömrük xidmətinin və gömrük rüsumlarının təkmilləşməsi, yenilənməsi prosesi uzun tarixi bir prosesdən keçmişdir. Siyasi vəziyyətin dəyişməsi birbaşa olaraq gömrük sahəsində də öz əksini tapmışdır. Gömrük sferası ölkənin malik olduğu iqtisadi və digər sahələrdəki siyasətin təzahürüdür. Gömrük siyasətinin əhəmiyyətə malik tərkib hissələrindən ən vacibi isə gömrük rejimləridir. Gömrük orqanlarının vəzifə və funksiyalarının öyrənilməsi, həmçinin gömrük rejimlərinin təkmilləşdirilməsi aspektindən mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan gömrük sahəsində siyasəti həyata keçirən dövlət qurumunun spesifik xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi zəruri əhəmiyyətə malikdir. Hazırkı mərhələdə Azərbaycan Respublikasının gömrük orqanları ölkə regionlarının xarici iqtisadi fəaliyyətinin intensivliyinin artırılması, sərnişinlərin və nəqliyyat vasitələrinin həcmünün dəyişməsi fonunda həyata keçirilən aktiv institusional inkişaf mərhələsindədir. [3,s.11] Gömrük orqanları xarici ticarət fəaliyyətində yüksək səviyyəli peşəkarlıq göstərərək cinayətkarlığın qarşısının alınması ilə bağlı xarakterizə edilən çətin şəraitdə intensiv fəaliyyət həyata keçirirlər. Azərbaycan Respublikasında gömrük işinin təkmilləşdirilməsi ölkənin ümumi iqtisadi siyasətinə uyğun gəlməlidir. Hal – hazırda Azərbaycanda qeyri-neft iqtisadiyyatının davamlı və dayanıqlı, eləcə də rəqabətqabiliyyətli inkişaf etməsi dövlətin iqtisadi siyasətində prioritet istiqamətdir.

Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən mal və nəqliyyat vasitələri hərəkət etdikdə fiziki və hüquqi şəxslər haqqında qanunvericiliyin tətbiq edilməsi üsulları və qaydalarının, qanunvericiliyin tələblərinə uyğunluğunun və üsullarının birləşməsi olan gömrük fəaliyyətinin idarə edilməsi potensialında tam və effektiv istifadə edilmir. Lakin gömrük qanunvericiliyinə tamamilə riayət etmək və əlve-

rişli rəqabət mühiti yaratmaqla fəaliyyətin səmərəliliyini artırmaq mümkündür. [5,s.63] Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikasında gömrük sahəsi ilə bağlı bütün fəaliyyəti Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsi həyata keçirir. Komitə gömrük prosedurlarına və gömrük rejimlərinin tələblərinə uyğun olaraq idxal – ixrac əməliyyatlarının həyata keçirilməsinə nəzarəti həyata keçirir. O, fəaliyyəti təşkil edərkən Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsini əsas tutur. Gömrük rejimləri, gömrük prosedurları, tariflər, rüsumlar və digər vəzifə və hüquqlar barədə hər şey öz əksini həmin məcəllədə tapmışdır. Azərbaycanda gömrük işinin səmərəliliyinin artırılması və effektivliyin yüksəldilməsi məqsədilə mütəmadi olaraq tədbirlər həyata keçirilir, islahatlar həm maddi, həm qanunvericilik, həm də kadrlarla bağlı olaraq daimi aparılır. İslahatlardan irəli gələn vəzifə və funksiyaları qeyd etdiyimiz kimi Dövlət Gömrük Komitəsi həyata keçirir [1,s.25]. Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin qanunvericiliklə öz əksini tapan əsas, fundamental funksiyalar:

1. Azərbaycan Respublikasında gömrük işi ilə bağlı fəaliyyəti səmərəli təşkil etmək və onu mütəmadi olaraq təkmilləşdirmək, bununla bağlı müvafiq təkliflər vermək;

2. Azərbaycan Respublikasının müvafiq sahədə qanunvericiliyinə uyğun olaraq gömrük siyasətini həyata keçirmək;

3. Qanunvericiliklə müəyyən edilmiş səlahiyyətləri çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının iqtisadi mövqeyini, onun mənafeyini və təhlükəsizliyini müdafiə etmək;

4. Özünə məxsus səlahiyyətləri çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinin vahidliyini təmin etmək vəzifəsini yerinə yetirir;

5. Azərbaycan Respublikasında müasir, innovativ gömrük tənzimlənməsi vasitə və üsullarının tətbiqini təşkil etmək;

6. Ona tapşırılmış gömrük işinə dair və digər qanunvericiliyə əməl edilməsini təmin etmək.

Dövlət Gömrük Komitəsi tam və hərtərəfli yerinə yetirməklə iqtisadi fəaliyyəti stimullaşdırmaq funksiyasını da yerinə yetirmiş olur. Burada inzi-bati qurumların özəl biznesə münasibəti həlledici rol oynayır. Maliyyə siyasətinin tərkib hissəsi kimi gömrük siyasəti gömrük rejimlərindən istifadə edən iqtisadi subyektlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir [6,s.145]. Ümumiyyətlə, gömrük siyasətinin uğur-

lu reallaşdırılması Azərbaycan Respublikasının gömrük işinə dair qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsindən, gömrük işi ilə əlaqədar beynəlxalq standartların mənimsənilməsindən və onların tətbiqi işinin davam etdirilməsindən, həmçinin "Gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi və uzlaşdırılması haqqında" Kioto Konvensiyasının müddələrinin milli gömrük qanunvericiliyində əks olunmasından asılıdır. Bu məqsədlə Dövlət Gömrük Komitəsində Avropa İttifaqı və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı vasitəsilə həyata keçirilən "Azərbaycan Respublikasının gömrük xidmətinin təkmilləşdirilməsi" layihəsi çərçivəsində fəaliyyət davam etdirilir. Fəaliyyətin effektivliyi gömrük prosedurlarının təkmilləşdirilməsində də özünü göstərir. Gömrük sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın, o cümlədən beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi yerli və xarici vətəndaşlara, hüquqi və fiziki şəxslərə daha mütərəqqi xidmətlər göstərilməsinə səbəb ola bilər [4,s.112].

İnformasiya texnologiyalarından istifadə müasir gömrük siyasətinin tənzimlənməsinin həyata keçirilməsinin tərkib hissəsidir. İnformasiya texnologiyaları sisteminin gömrük sistemində istifadəsinin məqsədi əsasən informasiyanın effektiv idarə edilməsi, gömrük əməliyyatlarının həyata keçirilməsinin səmərəliliyinin artırılması və xarici ticarət iştirakçıları üçün əlverişli şəraitin yaradılmasıdır. İnformasiya texnologiyaları müasir gömrük sisteminin çox lazımlı hissəsidir. Müasir dövrdə gömrük orqanlarının fəaliyyət istiqaməti biznes əməliyyatlarının effektivliyinin artırılmasına və yüksək təhlükəsizlik standartlarına uyğunlaşan gömrük prosedurlarına və vasitələrinə əsaslanır. İnformasiya texnologiyalarından hərtərəfli istifadə nəticəsində biznes subyektləri arasında rəqabətin artması, qaçaqmalçılığa qarşı mübarizənin səmərəliliyinin yüksəlməsi və beynəlxalq ticarətə dəstəyin effektiv nəticələr əldə etməsi halları daha intensiv xarakter alır. İnformasiya texnologiyalarının daha effektiv formada həyata keçirilən gömrük nəzarətində, gömrük əməliyyatlarının artan şəffaflığında və büdcənin gəlirlər hissəsinin təmin edilməsində faydası çoxdur. Ümumiyyətlə, gömrük rejimlərinin, yəni gömrük prosedurlarının effektivliyini artırmaq, gömrük qurumlarının fəaliyyətinin səmərəliliyini yüksəltmək məqsədilə bir sıra addımlar atıla bilər. Bu addımlar elmi əsaslandırılmalıdır [2,s.89].

Nəticə

Son olaraq qeyd etmək lazımdır ki, son dövrlərdə gömrük işi sahəsində ölkədə həyata keçirilən islahatlar gələcək fəaliyyətin səmərəli təşkil ediləcəyinə dair ümidləri artırır. Aparılan kadr islahatları daha mütərəqqi qiymətləndirilə bilər. Belə ki, idxal və ixrac əməliyyatlarına birbaşa təsir etdiyindən gömrük rejimləri üzrə tələblərin tam olaraq qanunvericilik çərçivəsində olması ölkənin iqtisadi artımına öz əhəmiyyətli təsirini göstərə bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Gömrük Məcəlləsi Qanun Nəşriyyatı. Bakı 2023, 263 s.*
2. *Xanhüseyn Kazımlı, İbrahim Quliyev, İqtisadi risklərin qiymətləndirilməsi və idarə edilməsi, Dərs vəsaiti, Bakı – 2011, 187 s.*
3. *Gömrük Ərazisində malların emalı gömrük rejimi haqqında Əsasnamə, 2001*
4. *Əliyev A. Ə. Gömrük işi və dünya iqtisadiyyatının inkişafı. Bakı, Çəşioğlu, 2003, 238 s.*
5. *A.Ş. Şəkəraliyev Z.A.Şəkəraliyeva “Gömrük işinin təşkili və idarə edilməsi”, dərs vəsaiti, Bakı – 2014, 160 s.*
6. *Алексей Мордашов призвал продолжить модернизацию таможенной системы Российской Федерации Москва 2016 489 с.*

Нурай Нуру кызы Оруджева,
магистрант Бакинский Государственный Университет

Направления совершенствования таможенных режимов в Азербайджане РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются таможенные режимы как основной вопрос внешней торговли и направления совершенствования таможенных режимов. Оптимизация таможенных режимов, повышение прозрачности, развитие таможенной инфраструктуры, повышение качества оказания таможенных услуг юридическим и физическим лицам влияет на темпы экономического развития. В статье исследованы таможенные режимы, направления его регулирования, совершенство-

вания, использование информационных технологий как оптимального метода.

Ключевые слова: *таможня, режим, информационные технологии, тарифное регулирование, законодательство.*

Undergraduate Orujova Nuray Nuru qizi
Baku State University

Directions for improvement of customs regimes in Azerbaijan SUMMARY

The article examines the customs regimes as the main issue in foreign trade and the directions for improving customs regimes. Optimizing customs regimes, increasing transparency, developing customs infrastructure, improving the quality of providing customs services to legal and natural persons affects the growth rate of economic development. Customs regimes, directions for its regulation, improvement, use of information technologies as an optimal method are studied in the article.

Key words: *customs, regime, information technologies, tariff regulation, legislation.*

XÜLASƏ

Məqalədə xarici ticarətdə əsas məsələ kimi gömrük rejimləri və gömrük rejimlərinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri araşdırılmışdır. Gömrük rejimlərinin optimallaşdırılması, şəffaflığın artırılması, gömrük infrastrukturunun inkişafı, hüquqi və fiziki şəxslərə gömrük xidmətlərinin göstərilməsinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması iqtisadi inkişafın artım tempinə təsir göstərir. Məqalədə gömrük rejimləri, onun tənzimlənməsi, təkmilləşdirilməsi istiqamətləri, optimal üsul kimi informasiya texnologiyalarından istifadə araşdırılmışdır.

Açar sözləri: *gömrük, rejim, informasiya texnologiyaları, tarif tənzimlənməsi, qanunvericilik.*